

DE ANATOMISCHE LES VAN PROFESSOR PATTISON

Songwriting als ambacht

© JOS WESTENBERG

Bruce Springsteen

Songwriting: kunst of ambacht? En wat zijn de overeenkomsten en verschillen met poëzie of proza? De benadering van het vak van liedjesschrijver biedt veel aanknopingspunten voor boekenschrijvers, makers van korte verhalen en dichters. In drieënhalve minuut ambachtelijk je punt maken, het is een kunst op zich.

Door Peter van Vleuten

Een van de meestgestelde vragen aan songwriters is: begin je met de tekst of met de muziek? Het antwoord daarop is zelden eenduidig. De keuze verschilt niet alleen per liedjesschrijver, maar zeker ook per moment. Soms is een hardnekkig melodietje in je hoofd een prachtige aanjager, de andere keer is het een woord,

een woordcombinatie of een hele zin die de kiem legt voor een song.

Dat is misschien ook wel het aantrekkelijke van songwriting: er zijn veel verschillende manieren - meer nog dan bij poëzie of proza - om de vonk te laten overspringen. Daar komt bij dat het creëren van een sfeer, een spanning of emotie niet louter uit de woorden -

'lyrics' in het songwritersdroom - hoeft te komen, maar ook wordt versterkt door akkoorden, arrangement, ritme en instrumentkeuze.

Berklee

Enkele jaren geleden volgde ik een zomerprogramma Songwriting aan het befaamde Berklee College of Music in Boston. Ik schreef op dat moment al heel wat jaren zelf liedjes die ik met wisselend succes uitbracht. Al doende had ik mij het vak van songwriter bijgebracht, voornamelijk door veel te schrijven en goed te luisteren naar het werk van de grote componisten en tekstdichters. Toch was de intensieve summer course op Berklee in veel opzichten een onthullende ervaring.

Ambacht

In Boston leerde ik het vak van liedjeschrijver te benaderen als een ambacht dat je permanent blijft ontwikkelen en waarbij de mystiek van inspiratie slechts een fragmentarisch onderdeel van het proces vormt. Vaardigheid en techniek hebben een veel groter aandeel in de creatie van songs dan de ongrijpbare goddelijke adem.

Laten we eens kijken naar een bekend schrijfprincipe als *show, don't tell*. Wat geldt in de literatuur, geldt evenzeer in songwriting. Misschien zelfs nog wel meer, want de woorden komen niet via onze lezende ogen binnen, maar via onze luisterende oren. Teruglezen is onmogelijk, de liedtekst moet in één keer raak zijn. In die zin lijkt een lied meer op een film dan op een boek. Maar dan wel een film in een tijdsbestek van slechts enkele minuten. Een mooi voorbeeld van uitermate goed gebruik van *show don't tell* zie je bij Bruce Springsteens *Thunder Road*.

*The screen door slams,
Mary's dress waves
Like a vision she dances across the porch
As the radio plays
Roy Orbison singing for the lonely
Hey, that's me and I want you only
Don't turn me home again,
I just can't face myself alone again.*

In acht korte, niet al te ingewikkelde zinnen schildert Springsteen hier het openingsshot van een film. We weten meteen wat de sfeer is, we zien het beeld van een dansende vrouw die kennelijk Mary heet. De ik-figuur slaat haar gade en lijkt dichterbij te komen, want hij lijkt haar te vragen om hem niet af te wijzen. Misschien is het ook wel een schietgebedje. De eenzaamheid die tot uiting komt door het hoorbare lied van Roy Orbison is ook voelbaar bij de man die zich meldt bij de veranda.

De details kleuren hier het beeld: de waaierende jurk, de hordeur, de veranda, de radio die speelt, de muziek van Orbison - het decor is bijna hoorbaar driedimensionaal. We zijn nieuwsgierig hoe de film zich zal ontwikkelen en zijn klaar voor het tweede couplet. Wat staat er te gebeuren?

Ook dichterbij huis zijn genoeg voorbeelden van liedjesschrijvers die met minimale middelen en zonder mooischrijverij herkenbare beelden neerzetten die ons meezuigen in de song. Bijvoorbeeld Huub van der Lubbe in *We Beginnen Pas*:

Ik loop over straat met de zon in mijn knopen

Een lucht zo mooi als ik nog nooit heb gezien

Een oude hit uit een raam en de ruis in de bomen

En opeens dat gevoel weer: het kan nog misschien

O, meisjes en jongens op fietsen en brommers

Met grote verlangens en het hart op de tong

Nee, het is niet te laat, we zijn met de meesten

Die niets anders hoeven dan hun hoofd in de zon

Huub van der Lubbe

Het is een zomerdag en we krijgen het gevoel dat er opeens weer iets moois in het verschieft ligt. Opeens, want uit de context blijkt dat de zanger daar de laatste tijd niet al te veel in heeft geloofd. 'Het is niet te laat', zingt hij. 'Het kan nog misschien.' We voelen de opluchting. We volgen de zwenkende bewegingen van de camera die een zonnig straatbeeld neerzet. Ook hier is het duidelijk een openingsshot. We worden meteen meegevoerd in de film.

Gedurende een song moet je dus regelmatig voor nieuwe prikkels zorgen om de ontvanger bij de les te houden.

Hooks

Hoewel er veel overeenkomsten bestaan tussen songwriting en 'gewoon' schrijven, zijn er ook belangrijke verschillen. Een song zit strakker in het voorgeschreven vel dan de vrije poëzie. En wat structuur betreft is een liedje uiteraard iets heel anders dan een roman of een biografie. In die zin heeft een song meer weg van een kort verhaal of een column. Je hebt een beperkte hoeveelheid tijd en ruimte om je punt te maken. De meeste populaire liedjes duren niet veel langer dan drie minuten. Bovendien is de spanningsboog van een luisteraar veel korter dan van een lezer. Gedurende een song moet je dus regelmatig voor nieuwe prikkels zorgen om de ontvanger bij de les te houden. 'Hooks' noemen ze dat in liedjesjargon. Haakjes waar de toehoorder >

Veel succesvolle songwriters zullen bevestigen dat de **meeste liedjes** die ze schrijven **nooit de studio halen**.

aan blijft hangen. Dat kan op allerlei manieren: tekstueel, harmonisch, melodisch, in arrangement of sound. Als we ons even beperken tot tekst, is bijvoorbeeld *Bad Guy* van Billie Eilish interessant. De song zit - zoals de meeste hits van deze tijd - tjokvol kleine en grotere hooks (melodisch, percussie, sounds). Maar meest effectief is het simpele woordje 'duh', dat ze laat vallen in de stilte na het toch al energieke refrein. Luister maar, het zal niet meer uit je hoofd gaan. En de volgende keer kan je haast niet wachten tot het komt. *You are hooked!*

Inspiratie

En dan het punt van inspiratie. Net als bij proza en poëzie overschatten beginners de noodzaak en waarde ervan. Natuurlijk, geen scheppende geest kan zonder een zekere hoeveelheid inspiratie, het sterrenstof voor creativiteit. Maar zoals de grote troubadour Leonard Cohen al zei: 'Als ik wist waar de goede songs vandaan komen, ging ik er wel vaker heen.' Cohen had een spreekwoordelijke reputatie als nooit tevreden liedschrijver. Over sommige van zijn beroemde songs deed hij jaren alvorens ze uit te brengen. Hij schaaftde, herschreef, schraptte en begon opnieuw. Net zo lang tot de laatste lettergreep, de volmaakte beeldspraak en de best verstoppte verwijzing feilloos op hun plaats waren gevallen.

Gelukkig hoeft niet iedereen een Leonard Cohen te zijn om aantrekkelijke of waardevolle liedjes te

Billie Eilish

maken. Ook een verstrooiend, onderhoudend stukje muziek met een hapklare tekst is waardevol. Net als vallen en opstaan bij componeren en tekstschrijven. Veel succesvolle songwriters zullen bevestigen dat de meeste liedjes die ze schrijven nooit de studio halen. Zoals een romanschrijver een geduldige prullenbak heeft, kent ook de songwriter de stapels onvoltooide liedjes, onafge teksten en bijvoorbeeld het verschijnsel van *the curse of the second verse*: het beruchte punt waarop het liedje vastloopt en alles al gezegd lijkt. (Praktijktip: als je een liedje schrijft en deze vloek dient zich aan, vraag je dan eens af of het eerste couplet eigenlijk wel het eerste couplet is. Misschien hoort er nog een couplet vóór, in plaats van erachter.)

Ontleding

Op Berklee volgde ik hoor-

colleges van de wereldwijd toonaangevende songwriting-professor Pat Pattison, bekend van zijn veelgeprezen standaardwerk *Writing Better Lyrics*. Op de eerste ochtend liet hij op vol volume een hit horen van The Cars. Nadat de laatste klanken waren uitgestorven keek hij de zaal rond en zei: 'Sommigen van jullie vinden dit een heerlijk nummer, anderen haten het. Het interesseert mij niet wat jullie smaak is. Maar deze song heeft twaalf weken op nummer 1 gestaan. *And we want to know why.*' Dat was het begin van een anatomische les, een totale ontleding van iedere stap in de song. Pattison toonde aan dat de afwisseling tussen lange en kortere zinnen een bijna wiskundig patroon volgde. Hoe de plaatsing van de eerste lettergreep op de eerste tel van het couplet een spiegelend effect had op de plaatsing van de refreinzinnen vanaf de tweede tel. Voorspelbaarheid versus verrassing, belofte versus beloning, verwachting versus inlossing, even regels versus oneven regels. En dat allemaal in een orenschijnlijk makkelijk popliedje.

Die inzichten en analyses van Pat Pattison zijn een grote aanrader. Voor wie liedjes wil schrijven, maar eigenlijk voor iedereen die met woorden een wereld wil scheppen. Met én zonder muziek. ■

Peter van Vleuten is singer-songwriter en oprichter van de Songwriterschool in Bergen NH. Daarnaast is hij freelance copywriter en schrijftrainer. www.songwriterschool.nl

